

FODOR JÁNOS

TÖRÉSVONALAK ÉS KAPCSOLÓDÁSI PONTOK BERNÁDY GYÖRGY AZ ORSZÁGOS MAGYAR PÁRTBAN KIFEJTETT TEVÉKENYSÉGÉBEN

„Bernády György szeretett önálló utakon járni, felfogását nehezen rendelte a másoké alá. De amikor észrevette, hogy a különjárása a magyar közérdek kárára lehet, oda állt, azok alá rendelte magát, akiket az egyetemes akarat az élre tett.”

Bernády György egykori marosvásárhelyi polgármester, főispán, országgyűlési képviselő két világháború közötti politikai pályafutása lényegében végigkíséri a romániai Országos Magyar Párt történetét is. Bár a párt 1922. decemberi megalakulásán egészségügyi okokból személyesen nem vehetett részt, előzményeiben viszont kiemelkedő szerepet játszott. Azt követően pedig a párt alelnökeként, majd az elnöki tanács tagjaként, pártelnökjelöltként, országgyűlési képviselőként, majd legutóbb intézőbizottsági tagként része volt a közel tizenhat évet megérett párt életének. Igaz, hogy egy rövidebb időszakban, 1927–1933 között kilépett a pártból, viszont visszatérését követően, mondhatni élete végéig benne tevékenykedett. S mivel 1938. március 30-án a II. Károly által bevezetett királyi diktatúra betiltotta a pártokat, Bernády már nem érhetette meg az ennek keretében működő Magyar Népközösség működését. Így mondhatni, hogy Bernády 1938-as őszi temetésekor az OMP is megszűnt létezni. 2013-ban, éppen a *Korunk* hasábjain publikáltam azon tanulmányt, amely Bernády György OMP-ben való működésének első fél évtizedét mutatta be,¹ most anélkül, hogy ezt megismételném, ennek kiegészítésével s egy teljes Bernády-

kép birtokában ennek folytatására, kiegészítésére vállalkozom. Periodizáció szempontjából az OMP közvetlen megalakulásának időszakát (1918–1922), valamint Bernády a párttal való szakítását (1927–1933), illetve a visszatérésének és további működésének történetét (1934–1938) emelem ki.

A korábbi politikai funkcióiból ugyan visszavonulva, de jelentős gazdasági tevékenységet folytatva 1918-ban, Bernády György az őszirozsás forradalom kitörésekor Budapesten tartózkodott, továbbá mintegy nyolc hónapig a fővárosban maradt, családjától és várandós feleségétől elszakítva. A Tisza-gyilkosság híre a Pannónia Szálló éttermében érte. Az őszirozsás forradalmat követő időszakban menekült, bujkált, gyakorlatilag túlélte.² Ami érdekes, hogy Károlyi forradalmát és a Népköztársaság időszakát sokkal ellenszenvesebbnek ítélte, mint a Tanácsköztársaságot. Amint leírta, neki nem a szélsőséges proletárdiktatúra tetszett, hanem az a tény, hogy a korábbi, számára kaotikus állapotokat követően, végre rendet teremtettek.³ A régi rend híveihez hasonlóan ő is idegennek érezte magát abban a világban. Ehhez az is hozzájárult, hogy felkereste Budapesten Turnowsky Sándort, akinek apjával (Turnowsky Mór) jó barátságban állt. Turnowsky Sándor a kommün idején a törvényszék mellett felállított likvidálóbizottság tagja volt. Bernády védelmet kért Turnowskytól, mire Turnowsky azt válaszolta, hogy az állapotokra való tekintettel védelmét nem garantálhatja, ezért azt tanácsolta Bernádynak, hogy valahogy menjen vissza Vásárhelyre, mert ott nagyobb biztonságban lesz.⁴ Az eset rányomta bélyegét Bernády emlékezetére az idősakkal kapcsolatban, ennek megfelelően az 1920-ban megírt visszaemlékezése aránytalanul elfogult volt (a korabeli jobboldali diskurzushoz hasonlóan) a Nemzeti Tanács tevékenységéről. Az ország széthullásának okát a kortársai többségéhez hasonlóan Károlyiék Tisza elleni aknamunkájában (kismértékben pedig a Kossuth- és Alkotmány párti ellenzékben) látta. Tisza bukását követően a figyelmeztetésen kívül valós megoldással, alternatívával ő sem rendelkezett. Több hónapon keresztül tartó bujkálást és próbálkozást követően 1919. június 23-án indult vissza Marosvásárhelyre. A frontvonalakon körülményesen átvergődve először Aradon szállt meg, ahol a román hatóságok kérdezték ki. Az aradi minorita rendház biztosította számára a szállást. Marosvásárhelyre táviratozott hatósági útlevél ügyében.⁵ Helyzete rendeződését követően július 15-én érkezett vissza Marosvásárhelyre.

A városba való visszaérkezése a családjával való újraegyesülésen túlmenően teljesen új lendületet adott a városi politikai életnek. Bernády számára ezzel lejártak az ún. csendes évek, elérkezett a politikai életbe való visszakapcsolódása. Erdély 1919–20-as Romániához kerülésével az alapl dilemma Bernády számára ugyanaz volt, mint az addigi erdélyi magyar politikai elit számára is. Ennek egy része Magyarországra települt, és itt folytatta politikai tevékenységét. Ilyen volt például Bethlen István vagy Ugron Gábor. Mások viszont amellettt döntöttek, hogy Erdélyben maradnak, és a román állam keretei között folytatják életüket. Ebbe a csoportba tartozott többek között Gyárfás Elemér, Ugron István, Bethlen

György, Kós Károly s végül, de nem utolsósorban, Bernády György is. „Távol voltam, ott maradhattam volna, hisz megélhetésem, egzisztenciám fényesen biztosítva volt, s ha utánanéznem volna, talán valamelyes, nekem tetsző ambíciómat kielégítő közéleti szerephez is juthattam volna. De nem volt maradásom” – vallotta Bernády a kivándorlás vagy maradás dilemmájáról.⁶ A másik alapkérdés pedig az volt, hogy az új államkeretek között miként lehet élni. Azaz alkalmazkodni, beilleszkedni vagy ellenállni volna célszerűbb. Bernády az alkalmazkodást választotta, annak a mikéntjére pedig a két világháború között kifejtett politikai tevékenysége ad választ.

Hazatérését követően tehát egyből bekapcsolódott a helyi politizálásba. Formálisan ekkor nem viselt politikai tisztséget, a város törvényhatóságának sem volt már tagja. Legelőször a magyar oktatás ügyének tisztázására törekedett, ezért felkereste a Nagyszebenben székelő Kormányzótanácsot annak érdekében, hogy a felekezeti iskolákban akadálymentesen folytathasson a következő tanév. Bernádynak nyilvánvaló szándéka volt emellett a Kormányzótanács álláspontjának kipuhatólózása a jövőre nézve.

Bernády hazatérésének másik lényeges következménye a városi (és erdélyi) magyarság kimozdítása volt a politikai passzivitásból. Magyarországi információkkal rendelkezett, melyekhez Bethlen Istvántól és körétől jutott hozzá. Bethlen Istvánnal a kapcsolatot Mikes Árminon keresztül tartotta. Ez a kapcsolat azért volt lényeges, mivel első kézből jutott bizalmas információkhoz a békeszerződéssel és ezáltal a határkérdéssel kapcsolatban. 1919 szeptemberében, a Kormányzótanáccsal való kapcsolatba lépése után, Bernádyt felkereste Maurer Béla, a kolozsvári *Új Világ* szerkesztőségének igazgatója. Maurer táviratában egy értekezletre hívta Bernádyt a romániai politikában való részvétel érdekében. Maurert és csoportosulását az erdélyi magyar közvélemény renegátnak tekintette, mivel a közhangulat és az általános passzivitás ellenére politizált. Bernády távolmaradását elsősorban azzal indokolta, hogy tulajdonképpen nem ismeri sem célját, sem eszközeit a nagyszebeni társaságnak. Ugyanakkor a szervezkedést, a tanácskozást, a párbeszédet szükségesnek találja. „Tisztában ma csak az áll előttem, hogy az erdélyrészi magyarság a még megmaradt anyagi és kulturális értékeknek a köz javára való megoltalmazhatása céljából a lehető legsürgősebben egy erős nemzeti alapon álló szervezetbe tömörítendő.”⁷ A barokkos megfogalmazás ellenére Bernády tulajdonképpen azt mondja, hogy a politikai passzivitás nem megoldás, így a szervezkedés nem az ördögtől való. Levele további részében arról is figyelmezteti az *Új Világ* körét, hogy a szervezkedésben „elfogultság, harag, bosszú, önös célok, egyéni aspirációk, avagy éppen tőlünk távol eső érdek pillanatnyira se zavarja meg tisztánlátásunkat és ítélőképességünket”. Azzal zárja, hogy „a többit bízzuk egyelőre a békekonferenciára, amelytől bölcs és igazságos ítéletet várunk”.⁸ Vagyis tulajdonképpen türelemre inti a társaságot, hogy felelőtlen kalandorságra ne vállalkozzék. Az igencsak udvarias visszautasítást az *Új Világ* tanácsko-

zásán felolvasták, és vagy szándékosan, vagy tendenciózusan félreértelmezték, miszerint Bernády (mások mellett) támogatását és szimpátiáját fejezte ki, valamint a „szervezkedést szükségesnek tartja, s elérkezettnek látta az időt az erre vonatkozó munka mielőbbi megkezdésére”.⁹

Bernády időközben folytatta kapcsolathálójának kibővítését, ezúttal a romániai kormányzati szereplőkkel. Többször időzött Bukarestben a Mikes Ármin-féle üzletek ügyintézéséi miatt. Mikes vállalata ugyanis nagyobb erdőterületeket vásárolt fel Romániából, amelyek tulajdonosa Arthur Văitoianu (Románia miniszterelnöke 1919 októbere és decembere között) és köre érdekltségébe tartozott. Az üzletet Bernády közvetítette, és ennek során kapcsolatba került több romániai hivatalossággal is. Későbbi visszaemlékezése szerint ekkoriban a bukaresti Grand Hotelben szállt meg. Bukarestet „piszkos és idegen” helyként jellemezte, csupán ekkor kezdte tanulni a román nyelvet. Egy ilyen bukaresti útja alkalmából mutatták be neki Averescu tábornokot, akivel németül értekezett.¹⁰ Az erdélyi származású politikusokkal, mint Iuliu Maniu, Octavian Goga, Petru Groza stb. magyarul beszélt. Az üzleti útjaiból származó politikai kapcsolatai révén betekintést nyerhetett a bukaresti politizálás játékszabályaiba. Kapcsolatai révén pedig megtudta, hogy ismét választások közelednek, így felvállalta a politikai aktivizmus beindítását, annak a megszervezését. Három röpiratot adott ki, melyek közül kettőt 1920 májusában (*Emlékirat és Nyílt levél*), valamint egyet ugyanazon év júliusában (*Előterjesztés a magyar tisztviselők és ügyvédek eskütétele tárgyában*). Ezek szövegét Alexandru Averescu miniszterelnöknek személyesen átnyújtotta, bennük az erdélyi magyarság főbb jogi sérelmeit sorolta fel. Röpiratai közül a *Nyílt levél* volt az, amely elsősorban az erdélyi magyarsághoz szólt. Ebben az aktuális kérdéseket boncolgatta: a politikai aktivizmust propagálta egy általa elképzelt Magyar Nemzeti Párt szervezésében.¹¹ Összességében röpirataival Bernády célja szűrőpróba volt az erdélyi magyar közvélemény felé annak kipuhatolozására, hogy elkezdődhet-e a legitim politikai szervezkedés. A sajtócenzúra miatt kevés visszajelzés érkezett írásaira. Ennek ellenére megállapítható, hogy kísérlete kudarcot vallott, ugyanis a közvélekedés nem támogatta a törekvéseit, gyanúsán figyelték bukaresti kapcsolatépítéseit. Röpiratai publikálása után Averescu felajánlotta neki képviselői helyet a parlamentben, amit Bernády nem fogadott el. A *Nyílt levelét* közvetlenül a parlamenti választások előtti napokban publikálta, ezért elképzelhető, hogy ha nem lett volna a tiltakozás, valószínűleg sikeresen indulhatott volna képviselőségért.¹² Indulásáról azonban ekkor még szó sem lehetett. Ez azzal is magyarázható, hogy akkor még nem írták alá a trianoni békeszerződés, valamint Bernády akciója a kolozsvári magyar politikai köröket is „sérthette,” amelyek emiatt nem tekintették legitimnek. Ez főleg 1920 novemberében derült ki Sepsiszentgyörgyön, ahol hazaárulóként bélyegezték meg Bernádyt, amiért szót emelt a románokkal való együttműködés és a parlamenti képviselet érdekében.¹³ Ekkora a békeszerződést ugyan már aláírták, azonban a ma-

gyar parlament még nem ratifikálta azt, s a korszak közhangulatára továbbra is jellemző volt a kivárá álláspont. Emellett pedig többen Székelyföldről is elsősorban Kolozsvárról várták a kezdeményezést, ezért sem fogadták jó szemmel Bernády marosvásárhelyi szervezkedését.

Bernády nem indult a képviselői választásokon. Röpiratainak közzétételét követően saját politikai szervezkedésbe kezdett, azonban ez nem hozott megfelelő eredményeket. Mindazonáltal leglátványosabb gesztusára 1921. május 23-án került sor, egy hivatalos románok által szervezett ünnepeken, melyen Bernády díszmagyarban jelent meg Marosvásárhelyen, és beszédet mondott a magyar és román állampolgárok közti megbékélésről: „Eljöttem ezen ünnepélyre azért, hogy megjelenésem révén tanúbizonyságot tegyek arról, hogy szülőföldem sorsában osztozni kívánok. Megjelenésem révén kétséget kizáró tanúbizonyságot kívántam tenni arról is, hogy ezen állam kereteibe beilleszkedem, s az állampolgári jogokkal kapcsolatos kötelességeket mindenekben becsületesen teljesíteni igyekszem.”¹⁴ Beszédét több romániai és magyarországi lap is közölte, elsősorban az általa képviselt álláspont miatt, így ha addig nem is sikerült, ezzel mindenképp felhívta magára a román politikai elit figyelmét, gesztusát pedig hasonlóképpen megismételte Gyulafehérváron a király jelenlétében is. Bernády röpiratainak és beszédének gondolatiságát a Kós Károly, Paál Árpád és Zágony István által csupán 1921 elején kiadott *Kiáltó Szó* című írás is tükrözte, amely ekkorra vált igazán időszerűvé. Annak ellenére, hogy Bernády röpirata sok szempontból hasonlít a *Kiáltó Szóra*, mégis utóbbi vált a politikai cselekvés első, széles körben ismertté vált programjává, s mint ilyen az irodalmi és politikai transzilvanizmus egyik fő forrásává. Ebből következik, hogy 1921 végére tehető az az időszak, amikor a katonai ostromállapot annyira fellazult (a cenzúra és a gyülekezési tilalom szünetelésével), hogy a sajtó által is bátrabban felvállalhatták a magyarok a városi szinten való politizálást.

Ennek megfelelően, az 1922-es romániai országgyűlési választásokig két fontosabb politikai párt alakult az erdélyi magyarság körében. Egyik a fiatalabb generációt képviselő, polgári radikális nézeteket valló Magyar Néppárt volt Albrecht Lajos bánffyhungyadi ügyvéd és Kós Károly író, építész vezetésével. Másik a Magyar Nemzeti Párt, amelyre Bernády is javaslatot tett, Grandpierre Emil, Jósika Sámuel és döntően az 1918 előtti elit vezetésével. A két párt közötti nézetkülönbségeket a két szervezet közös elnökségéből álló Magyar Szövetség hidalta át. Az immár a Magyar Szövetségen belül tevékenykedő Bernády politikai felfogása leginkább a Gyárfás Elemérével egyezett meg, aki a következő pontokban vázolta ezeket 1922 januárjában (az országgyűlési választásokat megelőzően):

– A magyarság érdekeit csak a parlamentben lehet sikeresen védelmezni és előrevinni.

– Az erdélyi magyarság politikai orientációját csak a saját speciális viszonyaiból merítheti, minden külső befolyás káros lehet.

– A Magyar Szövetség csak egy pontot vegyen programjába: a romániai magyarság érdekeinek a szolgálatát, s a részletkérdéseket bízza a gyakorlati életre.¹⁵

Romániában 1922-ben a megbukott Averescu-kormány helyét a Ion I. C. Brătianu vezette liberálisok vették át. Új választásokat írtak ki márciusra. Bernády röpirata a korai elutasítások és megbélyegzések ellenére meghallgatásra és újrafelfedezésre találtak. A választások előtti időszakban Bernády elképzeléseit Ugron Istvánnal osztotta meg. Hangoztatta, hogy immár szükséges a politikai aktivitás elkezdése és számításai szerint Erdélyből (főleg a magyarlakta vidékekről) nagyjából 12–15 képviselő, feleannyi szenátor kellene hogy kikerüljön a választások után. De mindezekelőtt azt javasolta, hogy egy küldöttséget kell Bukarestbe küldeni, akik a szavazói listák korrigálását szorgalmaznák a magyar szavazók jegyzékbe vételével.¹⁶ A fejlemények tekintetében vélhetően Bernády javaslatát figyelmen kívül hagyta a Magyar Szövetség vezetése. Mindezek ellenére, az 1922-es választásokon, Bernády mindössze harmadmagával került be a képviselőházban (ezt némileg, bár nem túlzottan korrigálták a pótválasztások), illetve a romániai Országos Magyar Párt decemberi megalapításától kezdődően alelnökként is tevékenykedett. Ezen időszak döntően 1922–1927 között zajlott, Bernády az OMP-ben kifejtett munkásságában pedig a következő fontosabb események emelhetők ki:

- első felszólalása a román országgyűlésben (1922. április 10.) mint a magyarság legitim képviselője;
- a csucsai paktum megkötése 1923-ban a román Néppárttal;
- az 1924-es és 1926-os elnökválságok, mely versengéseken Bernády alulmaradt előbb Ugron Istvánnal, majd Bethlen Györggyel szemben;
- a román Nemzeti Liberális Párttal folytatott tárgyalások, melyeket Bernády menedzselte;
- az 1927-ben relevánssá váló reformmozgalom, mely korábbi sérelmekkel vegyülve lényegében kisodorta Bernády Györgyöt az OMP-ből.

Mivel ezen eseményeket korábbi írásaimban részleteztem,¹⁷ ezért a következőkben az Országos Magyar Pártba visszavezető útra fektetem a hangsúlyt. Azt viszont hangsúlyozni kell, hogy Bernády kilépése az OMP és a reformmozgalom köreit láthatóan egyaránt megbotránkoztatta. Bernády Krenner Miklóshoz (a reformmozgalom vezetője, újságíró) írt levelében beismerte, hogy az OMP-ből való kilépéséről nem értekezett a reformmozgalom tagjaival, mivel ezt saját elhatározásából tette: „Nekem nincs a magyar párttal semminemű rendeznivalóm, én nem állok semmi tekintetben sem ellentétben a magyar párttal, csak teljesítettem a Párt vezetőjének évek óta táplált legfőbb óhajtását. Én a párton kívül is csak azokat a magyar érdekeket fogom szolgálni, amelyeket eddig is szolgálni igyekeztem, én is és a Párt vezetőség is szabadon végezhetjük a magunk munkáját. Neked azonban az előbbieken felül még azt is elmondom, hogy egy tűzijáték része, ezért nem vagyok hajlandó, mert nem akarom e részen azokat a nagyobb érdekeket veszélyeztetni, amelyeket ma is izo-

láltan, ha nem is kellően, de mégis valamilyen eredményes módon folytathatunk, s nem akarom egy kis szépségflastrom kedvéért azokat az összeköttetéseket feláldozni, amelyek révén sikerült nagyon komoly érdekeket egymagammak eredményesen megvédelmeznem.”¹⁸ Bernády indoklását Krenneren kívül vélhetően csak szűkebb köre ismerhette. Az „összeköttetései” alatt a liberális párti gazdasági kapcsolatait érthette, mivel ezek a kapcsolatok számára gazdasági haszonnal is jártak.

Az OMP-ből való kilépést követően először a reformmozgalomban látta munkája folytatását, a liberálisokkal közösen. Viszont a reformmozgalom közben elhalkult, a várt változások nem történtek, és végül a polémiák hatására a sokak által jósolt pártszakadás sem következett be, de nyilvánvalóvá vált azon tény, hogy Bernády 1924-ben miért nem lehetett a párt elnöke. Bár a magyarországi és romániai vezetés nagy része támogatását élvezte, irányvonala az erdélyi magyar politikai elitet igencsak megosztotta. Bernády kisodródott az OMP vezetőségéből, viszont ez nem jelentette politikai karrierjének a végét. „Bernádyiék és az arisztokraták csak torz képei voltak hangsúlyozott demokratságuknak, mind vezér vagy vezérkari főnök volt, szociális érzékük semmi. Kósék nem voltak igazi politikusok. Kós megbízhatatlan és mániákus beszélő. Bernády gyakran egocentrikus és machiavellista volt, pedig az első feszültségek után meleg barátság szövődött köztünk. Tulajdonságai vezéri magaslaton kitűnőek lettek volna főképp Romániában, de sajnos nem bírtuk se a magyar párt, se a reformcsoport elnökségébe ültetni. Bűn volt nem kihasználni őt. Lám, mit Marosvásárhelyből kitermelt, mutatja, mit művelhetett volna Erdélyből. Szerencsétlenség volt, hogy Kósékat Maniuék, Bernádyt Brătianuék nem becsülték meg, és juttatták igazi szerepbe” – értékelte Krenner ezt az időszakot visszaemlékezésében.¹⁹ Mindezek ellenére Bernády 1926–1929 között, döntően már a magyar „párton kívüliként”, de Marosvásárhely polgármestereként, bár nem azonos súllyal és lendülettel, mint a világháborút megelőzően, de energiáit a helyi politizálásnak szentelte. Polgármesteri címétől 1929-ben vált meg véglegesen, azonban megbuktatásához a helyi konfliktusok mellett a nagypolitikai eseményei is hozzájárultak.

A „köztes időszaknak” is nevezhető 1929-es év Bernády számára első-sorban önvizsgálattal és ellenségkereséssel telt el. Ennek végét az 1930 márciusában rendezett helyhatósági választások és a közvetlen előtte, a helyi OMP-t egyensúlyozni kívánó Magyar Polgári Demokrata Blokk megjelenése jelentette. A Blokkal Bernády ekkor egy olyan szervezetet hozott létre, amely a városi kispolgárság és munkásság szavazataira pályázott – a kommunistákkal és az OMP-vel egyaránt konkurálva.

A Bernády-blokk céljait, programját markánsabban az 1931–32-es évek folyamán első-sorban a választások előtti időszakban dolgozták ki és tették nyilvánossá. Általában a Blokk politikai szerepét a közéletben Bernády az OMP-vel való viszonyulás mértékeként határozta meg. A programhoz tartozott az is, hogy a marosvásárhelyi városi magyarság

képviselőt egy egységes szervezetbe kell tömöríteni. Tervei szerint a Blokk nem foglalkozott „ún. nagy vagy országos politikával” és kisebbségi politikával sem, csak ami Vásárhely „városi nemzeti jellegét, hovatartozandóságát, közigazgatásai és gazdasági kérdéseit érinti”. Emellett szorgalmazta, hogy lehetőleg történjen meg egy lehetséges kiegyezés az OMP-vel.

A Bernády-blokknak az OMP-vel való kibékülése az egyik vagy másik fél személyes sértettsége miatt akadozott, amely folyamat gyakorlatilag 3 évig tartott. Az egyezés körülményeiről, feltételeiről nincs bővebb ismeretünk, csupán magáról az ünnepélyes aktusról: a tárgyalásokat is folytató küldöttség felkereste Bernádyt, és felkérték, hogy lépjen vissza az OMP-be. „Kérésüket teljesítem, s a belépési nyilatkozatot kész vagyok aláírni” – jelentette ki a felkérésre Bernády (a tollat a Református Kollégium díszszekrényébe tették megőrzésre).²⁰ 1933. június 20-án a Bernády-blokk közleményben hirdette megszűnését, illetve egybeolvadását az Országos Magyar Párttal. Ugyanezen és július 1-jén és 2-án Marosvásárhelyen tartották az OMP intézőbizottságának ülését, Bethlen Györgyöt megerősítve elnöki tisztségében. Ekkor Bernády még nem volt jelen, viszont július 12-én, az OMP városi tagozatának gyűlésén, ahol először jelentek meg az újonnan választott intézőbizottsági tagok, ezúttal már Bernádyval, megtörtént az ünnepélyes visszafogadás. Üdvözölték Bernádyt, aki beszédében kiemelte, hogy „Ezt a várost sokan a túloldalról nem akarják magyar városnak tekinteni, pedig ennek a városnak rendkívüli szerepe lesz, az előbb-utóbb végrehajtandó székely autonómia keretében. Komoly aktivitást kell kifejteni ennek az autonómiának az előkészítésére és dokumentálni, hogy a székelyföld kulturális vezetésében döntő szerepe van, volt és lesz Marosvásárhelynek.”²¹ Az OMP-be való visszatérése valószínűleg magyarországi nyomásra is történt. Willer József, az OMP bukaresti „szürke eminenciásának” egyik 1932-ben keltezett levéltörődékében azt írta Bethlen Györgynek, hogy „Marosvásárhelyről több oldalról erőltették, hogy békítse ki Bernádyt a párttal”.²² Bernády 1934-től újra szerepelt az OMP vezetőségében, továbbá városi tanácsi munkássága is folytatódott.

Ugyan az általa létrehozott Magyar Polgári Demokrata Blokk létezése megosztó tényezőnek bizonyult, de valójában a város magyarságát akarta egy pártba terelni, igaz, hogy konfliktusok és személycserék árán. Társadalomszervezői kísérlete nem maradt következmények nélkül, sikeresnek tekinthető, hiszen felhívta a figyelmet azon kisiparos és munkásalakosság integrálására (az OMP-be utólag), akiket az addigi romániai magyar politikai diskurzus nem vett figyelembe, valamint igényeikkel addig csupán a baloldali mozgalmak foglalkoztak. Megfigyelhető, hogy Bernády pártalapítása tulajdonképpen egyben szemléletváltás is az akkor már gazdaságilag hanyatló nagypolgársággal, de az OMP arisztokrata többségű vezetőségének elitizmusával is.²³

Bernády György visszatérését követően az 1930-as évek közepén is aktívan tevékenykedett, igaz jórészt leginkább helyi (azaz marosvásárhelyi

vagy szovátai) ügyekben. Többször megjelent az Országos Magyar Párt kolozsvári intézőbizottsági gyűlésein, ahol előterjesztéseket tett, felszólalt, valamint hűségéről biztosította a pártvezetést. 1936 végén vett részt utoljára a kolozsvári fórumon, ekkor előrehaladott kora miatt már nehezebbre esett az utazás, a közlekedés. Ettől függetlenül részt vett a bizottsági vitában, amelyen az autonómia követelésének a lehetőségeit tárgyalta a pártvezetés. Két álláspont bontakozott ki: az egyik szerint (ezt Hinléder Fels Ákos hangoztatta) az autonómia követelése „egy generálisabb megoldásnak vágja el az útját”. Nyilvánvalóan a revízióra gondolhatott. Vele szemben pedig Bernády fogalmazta meg véleményét, miszerint „az autonómia követelése nem foszt meg jogainktól, sőt ellenkezőleg, azokhoz juttat, ezért ezt követelni kell még azért is, mert a nemzetközi törvény alapján is megillet”.²⁴ Végeredményben az intézőbizottság elfogadta azt a célkitűzést, amely szerint érdemes a „székely autonómia” követelését felterjeszteni. A felterjesztést az intézőbizottság az elnökségre bízta. Bernády életének utolsó éveiben Bethlen György OMP elnökkel is kibékült. 1937-ben az OMP elnökéhez írt panaszlevelében szavá tette, hogy jóformán az OMP vásárhelyi tagozata már nem veszi komolyan. Panaszával arra a kérdésre kereste a választ, hogy az OMP országos vezetősége helyesnek tartja-e a MADOSZ-szal való együttműködést. A helyi OMP magatartásából, de Bernády Krennerhez intézett leveleiből is kitűnik, hogy az OMP-be való visszalépését követően Bernády már csak szimbolikus szereplőnek számított. Az OMP országos és helyi vezetősége tulajdonképpen elszigetelte Bernádyt, és erről az elszigeteltségéről neki is tudomása volt.²⁵ Emiatt többnyire csak kisebb helyi ügyekkel tudott foglalkozni, Marosvásárhellyel párhuzamosan Szovátán tevékenykedett. 1930-ban megalakult a fürdőtelep gazdasági életének irányításában és érdekvédelmében szerepet vállaló villatulajdonosok szövetsége, melynek elnöke Bernády György lett. Mint a szervezet elnöke, helyet kapott a gyógyfürdő legjelentősebb vezető szervének, a fürdőbizottságnak a tagjai között. Bár többnyire a nyári szezonban volt jelen, a jegyzőkönyvek szerint a villatulajdonosok szövetségének gyűlésein 1930–1936 között egyetlen alkalommal sem hiányzott.²⁶ Ez jelentette számára a politikai elszigeteltségből, a helyi ügyekben felhasznált befolyása árán a kitörést, ugyanakkor így készített elő saját visszavonulását a politikai életből.

Az 1930-as években többször panaszkodott az előrehaladott korából fakadó fájdalokra, de a hangulatára is többnyire a depresszív melankólia volt a jellemző. Pesszimizmusához hozzájárult, hogy kislánya, Bernády Györgyike szívbetegsége a gyógykezelések ellenére nem javult. A baljós előjel 1936 tavaszán beigazolódott. Kislányát szívszorító fájdalom között vesztette el. Részvétnyilvánítások százával érkeztek a családdhoz. Próbálkozott munkába temetkezni, hogy a gyászról elterelje figyelmét. Munkásságának korábbi intenzitása, munkabírása folyamatosan csökkent. Vallásosságba menekült, a szovátai református templom építésének kezdeményezője volt. A templom felszentelését már nem

érte meg, ugyanis az csak a második világháború előestéjén készült el.²⁷ Bár 1937-ben közös útlevelet készített a feleségével, azonban a korábbi hivatali utazások sűrűsége is elmaradt. „Igaz, hogy az *Ellenzék* szerkesztőségében kerestelek, de nekem már odáig is nagy az út, hiába nyom nélkül nem rohannak különösképpen az én fejem felett az évek” – írta Krenner Miklósnak 1936 őszén, amikor Kolozsváron járt.²⁸ 1937-ben egy nagyobb lélegzetű írásban tulajdonképpen addigi két világháború közötti politikai tevékenységét jórészt letagadta. A *Magyar Kisebbségben*, majd különnyomatként is megjelent cikksorozatban Gyárfás Elemér „emlékezetét” pontosította, vélhetően a későbbi megítélésére gondolva emlékezett „másként.”²⁹ 1937-ben is úgy gondolta, hogy jól döntött, amikor az OMP-t a liberális orientáció felé sodorta, és emiatt kilépett ideiglenesen a pártból. Gyárfás válaszában értetlenül állt Bernády „amnéziája” előtt, helyreigazításait szerénységnek vélte.³⁰

Bernády 1938-ban már egyre betegebb volt. „Nyáron láttam őt szovátai villájának kertjében. Csodálatos szépségű rózsalugasának közepén állott a nyári alkonyban. Ott állott tengerézsapkájában a már öregember, mozdulatlanul, elmélyedten nézte a tó fölött lengő párákat, vagy talán befelé nézett” – emlékezett róla a *Népszava* újságírója.³¹ Szokásos levelezései és újságvilági köszöntői is elmaradtak, remegő kézírása egyre olvashatatlanabbá vált. 1938. október 20-án rosszul lett Szovátán. Kocsival Marosvásárhelyre szállították. Október 22-én hunyt el szívbénulásban. Haláláról az összes erdélyi és a jelentősebb magyarországi sajtóorgánum hírt adott. Jakabffy Elemér, az OMP képviselője, az elnöki tanács tagja, valamint a *Magyar Kisebbség* című folyóirat főszerkesztője a következőképpen búcsúztatta párttársát: „Bernády György szeretett önálló utakon járni, felfogását nehezen rendelte a másoké alá. De amikor észrevette, hogy a különjárása a magyar közérdek kárára lehet, oda állt, azok alá rendelte magát, akiket az egyetemes akarat az élre tett.”³² Jakabffy jellemzése végső soron Bernády az OMP-ben kifejtett kapcsolatához is találó lehet.

■ JEGYZETEK

1. Fodor János: *Bernády György tevékenysége az Országos Magyar Pártban. A párt megalakulásától Bernády második polgármesterségéig (1922–1929)*. Korunk 2013. 2. sz.
2. Nagy Miklós Kund (szerk.): *Bernády György emlékiratok*. Dr. Bernády György Közművelődési Alapítvány, Marosvásárhely, 2007. 44.
3. Uo. 43–44.
4. Tabéry Géza levele Krenner Miklóshoz, 1927. január 23. Országos Széchényi Könyvtár Kézirattára, Fond 456. Krenner-hagyaték.
5. Székely Napló 1919. július 15.
6. Nagy Miklós Kund (szerk.): i. m. 44.
7. Egyben az *Új Világ* és Maurer csoportosulás történetéhez lásd Fodor János: *Erdélyi magyar útkeresés és politikai önszerveződési formák az impériumváltás időszakában*. Kisebbségi Szemle 2019. 2. sz. 42–43.
8. Uo.
9. *Új Világ* 1919. október 2.
10. *Ellenzék* 1930. november 29.
11. Tisztában volt a meglévő kisebb politikai alakulatokkal is, de azokat nem tartotta célszerűnek. Nagy Miklós Kund (szerk.): i. m. 48.
12. Székely Napló 1919. június 3.

13. „Bernádynak a székelyek a szemébe mondták, hogy hazaáruló.” Keletmagyarország 1920. november. 15.
14. Kőrösvidék 1921. május 31.
15. Gyárfás Elemér: *Erdélyi problémák*. Erdélyi Irodalmi Társaság, Kvár, 1923. 203.
16. Arhivele Naționale ale României, Direcția Județeană Cluj Fond Familial Ugron 544. cs.
17. Fodor János: *Bernády György tevékenysége...* i. m., valamint részletesebben Uő: *Bernády György. Politikai életrajz*. Lector Kiadó – Dr. Bernády György Közművelődési Alapítvány – Erdélyi Múzeum-Egyesület, Marosvásárhely– Kvár, 138–164.
18. Bernády György levele Krenner Miklósnak, 1928. január 6. Magyar Nemzeti Levéltár, Országos Levéltár, P 2043, Krenner család iratai, 1.doboz, 11. tétel.
19. Országos Széchényi Könyvtár Kézirattára, Fond 456. Krenner-hagyaték. Krenner Miklós visszaemlékezése 1950. X. 5-én a reformmozgalomról.
20. Ellenzék 1933. június 13.
21. Reggeli Újság 1933. július 12.
22. A levél folytatása hiányzik, így nem tudni pontosan, hogy ennek kapcsán milyen lépéseket szorgalmazott. Bethlen György hagyatéka. Magántulajdonban. Willer József Levele Bethlen Györgyhez, 1932. január 27.
23. A Magyar Polgári Demokratikus Blokkról bővebben lásd: Fodor János: *Bernády György és a Magyar Polgári Demokratikus Blokk, 1929–1933*. In: Romsics Ignác (szerk.): *Közelítések*. Tanulmányok Erdély 19–20. századi történetéhez. Komp-Press Kiadó, Kvár, 2018. 71–107.
24. György Béla: *Iratok a Romániai Magyar Országos Párt történetéhez*. Pro-Print–EME, Csíkszereda–Kvár, 2003. 194.
25. Országos Széchényi Könyvtár Kézirattára, Fond 456. Krenner-hagyaték. Bernády György levele Krenner Miklóshoz, 1934. december 28.
26. Józsa András: *Bernády György Szovátán*. In: Pál-Antal Sándor – Cornel Sigmirean – Simon Zsolt (szerk.): *A történetíró elhivatottsága*. Emlékkönyv Szabó Miklós születésének 80. évfordulójára. Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 2012. 76–82.
27. Uo. 82.
28. Országos Széchényi Könyvtár Kézirattára, Fond 456. Krenner-hagyaték. Bernády György levele Krenner Miklóshoz, 1936. december 15.
29. Például hevesen tagadta részvételét, szerepét a csucsai paktumban, továbbá tagadta közeli viszonyát Bethlennel, Brătianuval. Lásd Bernády György: *Reflexiók Gyárfás Elemér szenátor úrnak „Az első kísérlet” című a Magyar Kisebbség 1938 évi 2–3. számaiban megjelent közleményére*. Marosvásárhely, 1937. 1–29.
30. Gyárfás Elemér: *Válaszom Bernády György barátomnak*. Magyar Kisebbség 1937. 13. sz. 362–364.
31. Népszava 1938. november 4.
32. Jakabffy Elemér: *Bernády György*. Magyar Kisebbség 1938. 21. sz. 481.

